

I.světová válka a 28.říjen 1918 v historii Žirovnice

Jak se zapsala I.světová válka, která vypukla před sto lety, do žirovnického historického kalendáře? Svědectví zpravodajsky střízlivé najdeme v archivních materiálech, procítěnější, vypravěčsky poutavé v městské kronice, kterou vedl městský důchodní **Petr Rataj**.

Vyhlášení mobilizace 26.července 1914 na sv.Annu Žirovničáky zaskočilo. Těšili se na slavnost, kterou připravoval sbor dobrovolných hasičů v sadech u zámku a místo toho si od rána s ustrnutím četli mobilizační vyhlášky. Muži devětatřicetiletí a čtyřicetiletí museli začít balit, protože už druhý den ráno měli být připraveni k odjezdu do kasáren, odkud pak byli vypravováni na frontu. Petr Rataj v kronice píše: „*Srdcelomný pláč a nárek manželek a dítek rozléhal se ve velkém množství domků našeho města a tam, kde nemusel ještě otec rukovat, tam žili ve strachu, kdy přijde pohroma v podobě vyhlášky povolávající i ostatní muže do války, o jejímž rozsahu nemohl si nikdo učinit řádnou představu. Byly to téměř okamžiky hrůzy, když otec četné rodiny zdrcen nemohl nijak utěšit svou ženu než tím, že se snad brzy vrátí. Ještě mocnější byly dojmy při loučení těchto otců v ranních hodinách 27.7. před odjezdem. Na nádraží šlo téměř veškeré občanstvo města. Nepopsatelný byl okamžik příjezdu vlaku, kdy děti tahaly otce dolů ze stupátek vagonů. Vžíly se mi tyto obrazy v paměť proto, že jsem sám byl jedním z pěti dítek, které doprovázely svého tátu na dráhu a nevěděly, zda ho ještě uvidí. Těšil nás, že se brzy vrátí a kdyby válka dlouho trvala, že uteče k bratrům Srbům či Rusům..“*

Politici i vojenské velení slibovali návrat vojáků „do švestek“, potom na Vánoce a posléze zapadla vidina návratu do bahna frontových zákopů. Válka zuřila nejen na bojištích, ale i v zázemí v podobě hladu, nemoci a jak píše výstižně pan Rataj, v podobě „*lidských hyen, které těžily z tohoto stavu a hleděly oškubat každého, jak jen se dalo. Tito dodavatelé mouky, masa a jiných potravin dokázali, jak dovede člověk ztratit cit k bližnímu, když může mamontit.*“ Objevil se fenomén „**keřasení**“ nejen u nás, ale ve všech válkou postižených zemích Evropy. Potravinovou situaci centrálních mocností zhoršovala dohodová blokáda a špatná úroda v Rakousku – Uhersku i v Německu v roce 1917. Neblaze proslulá „tuřínová zima“ zasáhla i Čechy. „*Celé hodiny čekaly ženy před obchody na nepatrný příděl masa, mouky, cukru a ostatních potravin. Často nedostaly nic a tu zbývaly k jídlu jen brambory a voda. A někde nebyly ani brambory. Potom nebylo možné se divit, že hladoví sklízeli i tam, kde nesili. /.../ Celé karavany táhly k vesnickým statkům a mlýnům a zde hladovějící vyměňovali šatstvo, kuřivo, šperky, obrazy a starožitnosti za brambory, chleba a mouku nebo obilí, kukuřici a vše, co se dalo jíst.*“

Pro konkrétnější představu, jak život za války vypadal, nahlédněme do rodiny Augustina Koláře, který měl v Žirovnici perleťářskou dílnu. Na frontu narukovali jeho synové František a Bohumil. František se v únoru 1914 oženil se Stanislavou Vránkovou, dcerou sedláka Ferdinanda Vránka z Jakubína, a na podzim už dostal povolávací rozkaz. Válečná bída donutila i Slávu, aby šla k rodičům prosit o trochu mouky, brambor či omastku. S prázdnou neodešla, ale musela vždycky vyslechnout matčiny výčitky, jak se špatně provdala a jak by jí bylo lépe, kdyby se bývala vdala na grunt. Strach o muže a matčiny nářky asi způsobily, že první dítě se jí narodilo

mrtvé a ona sama div neumřela. František měl na frontě štěstí. Otužený Sokolem, disciplinovaný a fyzicky zdatný, se naučil jezdit na koni a vozil vojenskou poštu. Prošel východní frontou, byl i na Piavě a po válce se vrátil domů. Jeho bratrovi se vedlo hůř. Byl těžce raněn a ochromená ruka mu už zůstala. Nejstarší bratr Stanislavy, Alois, se hned po příjezdu na východní frontu nakazil tyfem a zemřel. Vždy si připomínala, jak spolu byli na poslední mši před jeho odjezdem a ona náhle jakoby nad jeho hlavou skloněnou k modlitbě uviděla anděla smrti...

Jak se město vyrovnávalo s válečnou bídou

A co dělalo proti válečné bídě městské zastupitelstvo? Byla ustavena aprovizační komise ve složení F.Žižka, J.Myslík, R.Myslík, K.F.Tábor, Fr.Picek a K.Valenta, kteří se měli starat o zásobování. Byla také zřízena opatrovna pro děti, které měly otce na frontě. Člen zastupitelstva a tehdejší majitel uzenářské továrny B.Brdlík jim dával masitou polévku a obec zakoupila chléb. Situaci ztěžovala různá nařízení rakouských úřadů, často zmatečná. Bylo například nařízeno vše vydávat na lístky, ale těch bylo několik druhů, lidé se v nich nevyznali a často je ani nedovedli využít. A tak zatímco T.G.Masaryk a E.Beneš a další představitelé zahraničního odboje vytvořili ve Francii Československou národní radu, organizovali čs.legie ve Francii, Itálii a v Rusku a spojili se v boji proti Rakousku – Uhersku s krajany nejen v Evropě, ale i v USA, odkud také dostali největší podporu i finanční pomoc, v Čechách bylo temno a mrtvo. „*Čím déle válka trvala, tím více lid otupoval a zvykal si trpět, nereptat a takřka nejíst.*“ píše se v žirovnické kronice.

Rok 1918

Situace se změnila v roce 1918. V lednu vydali čeští poslanci říšské rady a zemských sněmů tzv. **tříkrálovou deklaraci**, která požadovala sebeurčení národů a spojení českých zemí se Slovenskem. Deklarace byla sice prohlášena rakouskými úřady za dokument velezrádný a konfiskována, ale to už byla rozšířena mezi lidmi a známost o ní pronikla i na náš venkov. K tříkrálové deklaraci se přihlásila i hesla na oslavách 1.máje, který zorganizovali v Praze sociální demokraté s národními socialisty poprvé v době války. V červenci vznikl **Národní výbor československý** jako vrcholný orgán domácího odboje, který se měl připravit na převzetí moci v budoucím samostatném státě. Byli v něm zastoupeni sociální demokraté, agráři, národní socialisté, státoprávní demokraté, katolické strany i strana státoprávně pokroková a národní. Předsedou výboru byl K.Kramář, místopředsedy Ant.Švehla a V.Klofáč.

Z jednání žirovnické městské rady v době od července do srpna 1918 se dovídáme, že se její členové zúčastnili zasedání Pootavského elektrického svazu a podnikli pak intervence ve Vídni, v Praze, v Jindřichově Hradci a v Kamenici nad Lipou kvůli **zřízení elektrárny v Žirovnici**. Konaly se také **slavnosti Husovy a sokolské**. K důležitým předpřevratovým událostem patřilo založení **Hospodářského nájemního družstva**, které bylo utvořeno z domkářů, perleťářů a dělníků z textilky za tím účelem, aby velkostatek, vlastněný obcí, nemusel být pronajat jednotlivci, ale

družstvu, které by hospodařilo tak, aby lidé v Žirovnici a v okolních obcích si mohli opatřit dostatek dobrého mléka, obilí, brambor za přiměřenou cenu. Družstvo bylo založeno v červenci a jeho prvním předsedou byl **Valentín Cimler**, místopředsedou starosta Jan Fišer a členy představenstva Ferdinand Kryštůfek /jednatel/, Václav Brabec /pokladník/ a Jaroslav Emr a Jan Myslík jako hospodářští znalci. Městské zastupitelstvo rozhodlo, že družstvu bude pronajat veškerý pozemkový a rybníční majetek velkostatku s příslušnými hospodářskými budovami a byty bez veřejné soutěže, z volné ruky na dobu 12 let za roční nájemné 15,- K z každé obhospodařované míry pozemků a prostranství a bez placení zvláštního nájemného z propůjčeného živého a mrtvého inventáře.

V průběhu července a srpna 1918 projednalo zastupitelstvo ještě celou řadu věcí, které se týkaly výstavby vlečky v kruhové **cihelně ve Stojčíně** a pronájmu cihelny, která patřila městu, úpravy obecních studní, opravy střeš na hradě, dovozu mléka z přespolečných obcí, zřízení obilní sběrný, zřízení a vedení lidové kuchyně, rozšíření místní **školy**, příspěvku na nákup školních potřeb, zřízení správkárny obuvi, úpravy dělnických mezd v cihelně, protestu proti bezdůvodnému zdražení chlebovin a mouky. Zastupitelstvo povolilo také novostavby J.Brdlíkovi a T.Bučkovi, perleťářskému podnikateli.

Podzimní dny roku 1918 byly jistě i v Žirovnici poznamenány napětím a otázkami, zda nás čeká autonomie v rámci Rakouska nebo samostatnost, zda skončí nebo bude dále pokračovat válka. Zpráva o **nótě vyjadřující souhlas Rakouska-Uherska s jednáním o příměří**, kterou zaslal rakousko-uherský ministr zahraničních věcí hrabě Andrassy prezidentu USA W.Wilsonovi, se objevila ráno v 8 hodin v Praze, do Žirovnice se dostala po poledni. Zakrátko byly domy vyzdobeny prapory a německé nápisy i jiné památky na monarchii vzaly za své. Večer se konal lampionový průvod s hudbou, zpívalo se a po letech se všichni upřímně radovali. Členové Sokola v krojích převzali strážní službu a udržovali pořádek.

Příští den, 29.října, když došlo úřední potvrzení, že byla **vyhlášena v Praze československá republika**, byla svolána slavnostní schůze obecního zastupitelstva, kterou zahájil starosta Jan Fišer slovy: „*Konečně lidmi tedy! Jediný výkřik radosti zní celou zemí od Šumavy k Tatrám. Jsme svobodni jako národ, svobodni jako jednotlivci. Poroba, která po tři staletí nás pokořovala, dusila, ničila, jest skončena. /.../ V těžké době přechází do našich rukou vláda českých věcí. Je potřebí na všech stranách především střízlivého rozumu a rozvahy u vůdců národa i u všech jeho příslušníků, aby rodící se stát náš nebyl ve svých počátcích ničím ochromen. Je nutné v řádném chodu udržet celé ústrojí správní, vyživovací, dopravní. je potřebí, aby ničím nebyl rušen soulad národní společnosti, aby všude bylo jasno, že železná kázeň a solidarita ovládá celý státní organismus. Každý stůj na svém místě. Každý postav v této chvíli do služeb národa a státu československého všechnu sílu, kterou v sobě má. /.../ Dějiny volají nás na jeviště světové. Vykročme na ně radostně, důstojně, slavně.*“

Starostova řeč byla odměněna, jak píše kronikář, hlučným potleskem. Poté byl přečten zákon vydaný Národním výborem československým dne 28.října : „**Samostatný stát Československý vstoupil v život.** Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, nenastaly zmatky a upraven byl

nerušený přechod k novému státnímu životu Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti nařizuje: Článek 1. – Státní formu Československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou národní radou v Paříži, jako orgány jednomyslné vůle národa. Než se tak stane, vykonává státní svrchovanost Národní výbor. Článek 2. – Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají v platnosti. Článek 3.- Všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy zemské, státní, okresní, župní a obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosud platných zákonů a nařízení. Článek 4. – Zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem. Článek 5. Předsednictvu Národního výboru se ukládá, aby tento zákon provedlo. Dáno v Praze 28.října 1918. Antonín Švehla v.r. Jiří Stříbrný v.r. dr.Alois Rašín v.r. dr. František Soukup v.r. dr.Vavro Šrobár v.r.

Všichni členové zastupitelstva složili na tento zákon slib do rukou starosty. Ten nabídl rezignaci do nových voleb, ale zastupitelstvo se usneslo, aby v úřadě setrval.

Marie Fronková